

Déri Balázs

Gálity Vojiszláv homíliájának retorikai elemzése

Szentendre (és Izbég) szerb lakói a város negyedeiben hajdan hét templomot építettek. Az idők során rendkívül megfogyatkozott közösségtől két templomot a római

Déri Balázs (Budapest) zenetudós, klasszika-filológus, középkorkutató, az ELTE BTK Latin Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára.

katolikusok, egyet a reformátusok vettek használatba. A maroknyi szerbség évtizedekig lényegében a székesegyházban tartotta istentiszteleteit; a másik három megmaradt templomot csak búcsúk alkalmával nyitották meg ünnepi szertartásokra. Lukijan Pantelić püspök néhány éve azonban bevezette, hogy a téli időszakban a kisebb, könnyebben fűthető, Fő téri „görög” templomban, a Blagovestenszkaiban, húsvétól tél kezdetéig pedig a Belgrád székesegyházban gyűljenek össze. A Preobrazsenszka Szentendre búcsúján, Színeváltozás-kor, míg a Popsarevaczka a Szent Mihály-napi búcsúkor nyílik meg.

A mai orthodox közösséghez néhány, a szerb nyelvű igehirdetést lényegében követni tudó, keleti szláv anyanyelvű hívő, sőt egy kisebb magyar anyanyelvű csoport is tartozik. A rendkívül szép énekhangú, kiemelkedően muzikális, biztos liturgikusének-tudású, mind az eucharisztikus liturgiát, mind pedig a zsolozsma szertartásait különösen kifinomult, mégis férfias mozgáskultúrával végző pap 2003 óta a vegyes nyelvű közösség igényének megfelelően szerbül és magyarul is prédikál, ha várhatóan többen magyarok is részt vesznek a liturgián (vagyis a „misén”). A magyarországi vagy innen elszármazott szerb hívek természetesen mindkét nyelven értenek. Néhány évvel később Vojiszláv atya bevezette, hogy az evangéliumot is két nyelven recitálja. Zeneileg is komoly élmény az a természetesség, amellyel a magyar fordítást ráteszi a szerb tónusra. A szerb szöveget a díszes evangéliumoskönyvből olvassa, új katolikus fordításból a magyart. (Szerb recitációval még ez is meggyőzően hat...) A zengő hang, ahogyan a liturgiában az oltárból is nagyszerűen hallatszik, hangosítás nélkül is betölti az egész templomot.

Jóllehet Gálity Vojiszlávnak egyébként sem kenyerere a szószaporítás, a két-nyelvűség eleve kijelöli neki a prédikáció terjedelmét. Tudatosan, a szent liturgia tanító részének fontosságát hangsúlyozva beszél rögtön az evangélium-olvasás után, s ettől csak nagy ritkán, ünnepen tér el, amikor az evangéliumot más olvassa (csak szerbül); ilyenkor kivételesen az áldozás előtt beszél.

A szerb anyanyelvű, de természetesen magyarul tökéletesen tudó pap stílusának különös egyéni ízt ad, hogy néha átüt rajta az orthodoxia költői szóhasználata. Így ebben a homíliában is hallhatók-olvashatók kedves kifejezései, így „a végső alkony nélküli nap”. Egyébként egyszerűen, biblikusan, leginkább a textus egy-egy hangsúlyos mondatához kapcsolódva prédikál.

A nyíltan retorikus elemek a rövid beszédben nem élénkítésre, a figyelem ébren tartására szolgálnak, hanem általában a szerkezet főbb tagoló pontjait jelölik ki. Az adott vasárnapnak a liturgikus évben és annak böjti szakaszában való elhelyezése után a beszéd négy részét egy-egy kérdés jelzi. Az első három a szónok saját kérdése: „Miért ez a nagy várakozás és ez a nagy öröm minden évben újra meg újra?” „Hogyhogya nem unalmas minden évben ugyanazt megélni?” (Ezt a kérdést kétszer is halljuk: az első kérdéshez csatolva és önállóan is.) Majd: „... vajon hajnalodik-e ott benn a szívünk mélyén?” Mindhárom kérdésben és kifejtésében benne van az időről való eszmélkedés, tehát a beszéd bevezető mondata nem valami súlytalan felütésnek bizonyul. Először a minden évben ismételt örömről van szó. A második rész előzetesen cáfolja az ismétlődés, a „minden évben” unalmát mint esetleges (külső, de netán a hívőben is megjelenhető) vélekedést. Ebben a középső és leghosszabb részben halmozódnak az érzékelhető időre vagy az érzékelhetetlen, de sejtett örökkévalóságra vonatkozó utalások. A múlt: a teremtés és az Isten Fia eljövetele; a jelen: a visszatérő liturgikus ünneplés, Isten Fiának elkísérése a Golgota felé vezető útján, majd a feltámadásig. Ámde a jövő az igazán hangsúlyos, az az igazán boldogító és reményteli: „örökké”, „Örökkévalóság”, „végső alkony nélküli nap”. A „végső alkony nélküli nap eljövetelének hajnalát” kifejezés utolsó eleme bukkan elő aztán a harmadik, a hívőt önmagába tekintésre személyesen felhívó kérdésben is: „... vajon hajnalodik-e ott benn a szívünk mélyén?”

De van idői vonatkozás a negyedik, az evangéliumból vett kérdésben (9,19) és az azt körbevevő szakaszban is: Jézus Krisztus „mindig” kész; „meddig?”, kérdezi tőlünk most is. Majd visszakanyarodva a legelső, bevezető mondatához, a „böjti időszak” említése az adott alkalomhoz, a mához, az emberi kötelességhez rögzíti egy kis időre a gondolatmenetet.

De a záró mondat máris túllép a „ma” szűkösségén: nem etikai buzdítás az emberi erőfeszítésre, a böjti kötelezettség teljesítésére, hanem felszólító alakú meghirdetése az ember segítségére siető, erőt adó isteni jelenlétnek. Ezt a máat veszi körbe az istenszeretőknek már öröktől fogva előkészített (1K 2,9) s majd beteljesedő, végső boldogság.

A szónok igen bátran él a szóismétlés egyszerű, de hatásos alakzatával is: „... ezért születünk. Ezért az örömeért.” „Azért, hogy ...” Igen, az ember kételkedő „miért?”-jei miatt belé kell kalapálni az „ezért” válaszát. „Miért?” „Mert jobban hozzá tartozik ...” „Mert az ember azért teremtetett ...” „... azért jön a világra, hogy ...” „Mert nincs annál nagyobb boldogság ...” „Ezért jött el ...” „Ezért kísérik Öt ...” „Ezért várjuk ...”

A hajnal szimbolikája is ismétléssel vésődik belénk: „... felvirrad a Nap.” „... felvirradására — a feltámadásra van szükség. A feltámadáshoz pedig az áldozathozatal, a szenvedés, a lemondás, a böjt vezet el bennünket.”

Lemondáson, böjten keresztül a feltámadásra.

Amin. Amin.